

**“KAN MAN BLIVE
GRAVID AF AT BOLLE?”**

Seksualundervisning
til unge med handicap

Ligelyst
www.ligelyst.dk

“Kan man blive gravid af at bolle?”

– seksualundervisning til unge med handicap

Sammenslutningen af Unge Med Handicap og Socialt Udviklingscenter SUS, 2015

Tekst

SUMH og SUS

Foto

Maria Fonfara

Layout

1508

Tryk

Lasertryk

Udarbejdet på baggrund af erfaringer fra det toårige projekt LigeLyst

Billederne i rapporten er fra LigeLysts kampagne om handicap og seksualitet.

Se mere på www.ligelyst.dk

Seksualundervisning – også til unge med handicap

Alle har ret til et seksualliv og til seksualoplysning og -undervisning. Det gælder selvfølgelig også unge med handicap.

Vi ved fra undersøgelser, at seksualundervisning ikke bliver prioriteret i grundskolen. Og i endnu mindre grad på botilbud, dagtilbud, STU'er (den særligt tilrettelagte ungdomsuddannelse) og andre tilbud for unge med handicap. Det betyder, at de unge ikke får den fornødne viden om, hvordan man får et godt kærligheds- og sexliv, og hvordan man beskytter sig mod graviditet og kønssygdomme. Den manglende oplysning kan i værste fald føre til seksuelle overgreb. Risikoen for at blive udsat for overgreb er to–tre gange større, hvis man har et handicap, blandt andet fordi nogle unge med handicap kan have svært ved at mærke egne eller andres grænser.

Sammenslutningen af Unge Med Handicap (SUMH) og Socialt Udviklingscenter SUS har i to år samarbejdet om projekt LigeLyst. Projektets medarbejdere har ydet seksualundervisning og rådgivning til mere end 1200 unge med handicap – på skoler, bosteder, dagtilbud mv.

Denne rapport beskriver de erfaringer og perspektiver, vi gennem projektet har fået på seksualundervisning til unge med handicap. Den bygger på seksualunderviserens erfaring og på udsagn fra unge med handicap og ansatte på skoler, i botilbud og dagtilbud.

Med afsæt i erfaringerne fra projektet giver vi tre anbefalinger til god seksualundervisning til unge med handicap, med det formål at de opnår seksuel sundhed og trivsel og undgår overgreb.

Rapporten henvender sig til beslutningstagere på nationalt og kommunalt niveau og lokalt ude på landets institutioner og tilbud for unge med handicap.

LigeLyst

juni 2015

Kasper inviterer
gerne piger ud, men vil
helst ses med dem privat.
Læs Kaspers historie på
www.ligelyst.dk

“Unge med handicap” dækker over unge med fysiske handicap som muskelsvind, gigt og cerebral parese samt unge med kognitive handicap som udviklingshæmning, hjerneskade, autisme mv. Gruppen dækker også over unge med adfærds-, kontakt- og trivselsproblemer (AKT), som ikke nødvendigvis har et diagnosticeret handicap. Til rapporten her har vi primært interviewet unge med udviklingshæmning og unge med AKT-problemer.

Indhold

09

3 anbefalinger til god seksualundervisning til unge med handicap

13

Gevinster ved seksualundervisning

- Seksualundervisningen giver vigtig viden og redskaber til de unge
- Seksualundervisningen giver de unge forbedret trivsel
- Personalet får øget motivation til at arbejde med seksualundervisning

23

Barrier for god seksualundervisning

- Manglende faglighed blandt personalet
- Manglende prioritering af seksualundervisningen
- Fastlåste normer hos personalet

31

Hvad skal der til at sikre god seksualundervisning for unge med handicap?

- Der skal ske en holdningsændring
- Seksualundervisning skal prioriteres i kommunerne
- Personalet skal klædes på til at tale om seksualitet

41

LigeLyst – kort

43

Litteratur

Lasses sexliv har ændret sig efter, at han kom til at sidde i kørestol. Læs Lasses historie på www.ligelyst.dk

Ligelyst

“Kan man blive gravid af at bolle?”

3 anbefalinger til god seksualundervisning til unge med handicap

Der er store positive effekter ved at lave seksualundervisning til unge med handicap. Det viser erfaringer fra projekt LigeLysts seksualundervisning og rådgivning til mere end 1200 unge med handicap, på STU'er, botilbud og dagtilbud.

Seksualundervisning og -oplysning giver de unge viden om og redskaber til at udfolde seksuallivet og dets mange facetter, og dermed øget trivsel. LigeLysts seksualundervisning har også skabt øget motivation og åbenhed blandt personalet på skoler og sociale tilbud, så de er bedre rustet til selv at lave seksualundervisning.

Med afsæt i erfaringerne fra projekt LigeLyst følger her tre anbefalinger til at sikre god seksualundervisning til unge med handicap. Anbefalinger til politiske tiltag på både nationalt og kommunalt niveau. Og anbefalinger om, at personale skal klædes bedre på til at varetage seksualundervisning og -oplysning til unge med handicap.

01 Der skal ske en holdningsændring. Det er en pligt for tilbud til unge med handicap at have øje for alle aspekter af livet, hvilket selvfølgelig også indebærer seksualiteten. De seksuelle aspekter af tilværelsen bliver dog alt for ofte negligeret eller helt glemt på landets tilbud til unge med handicap. Der skal øget fokus på, at unge med handicap også har en seksualitet, og skoler, bo- og dagtilbud til unge med handicap bør i højere grad prioritere seksualundervisning.

Ansvar: Politikere

02 Seksualundervisning skal prioriteres i kommunerne. Landets kommuner bør prioritere at uddanne seksualvejledere, som kan garantere, at alle unge med handicap i den pågældende kommune kan modtage seksualundervisning. Det er ofte en fordel at få seksualundervisning af andre end de daglige pædagoger og lærere. Et kommunalt organiseret korps af seksualvejledere vil kunne opfylde dette behov.

Ansvar: Landets kommuner

03 Personale skal klædes på til at tale om seksualitet. Det daglige personale på tilbud til unge med handicap har et ansvar for at have et fortsat fokus på seksualitet og udvise åbenhed i forhold til emner, der relaterer sig til seksualiteten. Meget personale oplever dog, at det kan være et svært emne at håndtere og mangler tilpassede materialer og metoder. Ledelsen på landets tilbud til unge med handicap har derfor et ansvar for, at personalet føler sig klædt på til at sikre den unges seksuelle trivsel.

Ansvar: Ledelse på landets tilbud til unge med handicap

33-årige Sanjin kan godt lide piger, men kan godt føle sig lidt bundet i et parforhold. Læs mere om Sanjin på www.ligelyst.dk

Vicky og Thomas er
kærestepar. De bor på hver
deres bosted og ses så ofte
de kan komme til det.
Læs deres historie på
www.ligelyst.dk

Ligelyst

“Kan man blive gravid af at bolle?”

Gevinster ved seksualundervisning til unge med handicap

Denne del af rapporten viser, at der er store positive effekter ved at lave seksualundervisning til unge med handicap. Det giver de unge viden om og redskaber til seksuallivet og dets mange facetter og dermed en øget trivsel og samtidig skaber det en øget motivation og åbenhed blandt personalet, således at de er bedre rustet til at lave seksualundervisning.

Seksualundervisning giver viden og redskaber til de unge

Alle unge med handicap har selvfølgelig behov for basal seksualundervisning om kroppens anatomi, kønssygdomme, graviditet og prævention, parforhold og sexliv og hvad der ellers hører til seksualundervisning for unge mennesker.

Der er ekstra god grund til at tilbyde seksualundervisning til unge med handicap, fordi der kan knytte sig forskellige udfordringer til handicappet. Har man et fysisk handicap, kan det eksempelvis være vanskeligt at finde ud af, hvordan man kan tilfredsstille sig selv, eller hvordan man kan have et aktivt sexliv, når kroppen sætter nogle begrænsninger. Det kan også være vanskeligt at forholde sig til hjælpere eller personale, når man skal have et aktivt sexliv med sig selv eller andre, hvor går grænsen for deres involvering?

For unge med kognitive vanskeligheder kan evnen til at tænke abstrakt være en udfordring for seksualiteten eller kærlighedslivet. De kan have svært ved normer og sociale spilleregler og kan derfor let komme til at overskride egne eller andres grænser.

Unge, som har problemer med adfærd, kontakt og tilknytning kan have svært at finde en kæreste eller omvendt have det svært, fordi de involverer sig med for mange kærester, måske på samme tid.

Vidste du...

... at 70 % af mennesker uden handicap er meget tilfredse med deres sexliv – mens det kun gælder 37 % af mennesker med et psykisk handicap?

– SFI, 2013

For Sanjin er sexlivet vigtigt og den pige han er sammen med skal helst have lidt erfaring. Læs Sanjins historie på www.ligelyst.dk

Ligelyst

Gevinster ved seksualundervisning til unge med handicap

Kan man blive gravid af at kneppe?

I LigeLysts seksualundervisning har vi mødt mange af de udfordringer, de unge har:

En ung fyr, som deltog i et undervisningsforløb, troede, at man kunne blive gravid af at "bolle", men ikke at "kneppe" og "knalde".

Nogle unge med handicap skal have hjælp til at "få gang i" seksualiteten og seksuallivet. De skal have viden, input og har måske brug for at få fortalt, at det er okay at have seksuelle følelser, som ellers har været gemt væk.

En ung mand fra et dagtilbud fortalte, at han ikke fik noget ud af undervisningen, fordi det var "svært" og "ulækkert". Efterfølgende spurgte han seksualunderviseren, hvordan man bollede, for det ville han gerne vide. Den unge betragtede emnet som "ulækkert" og forbudt, som noget, man ikke talte om. Omvendt var han tydeligvis interesseret, men havde måske aldrig haft et rum til at tale med nogen om seksualiteten.

Andre unge har et meget aktivt seksualliv og forholdsvis stor viden på området. De har måske brug for en hjælpende hånd til, hvordan de passer på sig selv, og redskaber til, hvordan de mærker egne grænser.

En ung kvinde på et bosted spurgte, hvad man kunne gøre, hvis ens kæreste ville bolle hele tiden, men man ikke selv havde lyst, og det gjorde ondt. Kvinden havde et aktivt seksualliv, men havde behov for råd til, hvordan hun fik lært at sætte grænser, og brug for at vide, at det er okay at sætte grænser – også over for ens kæreste.

Unge med handicap har forskellig viden om seksualitet og seksuallivet og indimellem også nogle fejlagtige forståelser af, hvad der er hvad.

En ung fyr grinede, da ordet "voldtægt" blev nævnt i undervisningen. Da underviserne spurgte ind til det, viste det sig, at han ikke vidste, hvad det betød eller indebar. Måske havde han aldrig fået fortalt, hvad en voldtægt er, og at det er ulovligt.

Seksualundervisningen giver de unge forbedret trivsel

Mange unge med handicap har ofte ikke haft særligt meget seksualundervisning. Dels fordi undervisningen ikke er blevet prioriteret i deres skoletid, dels fordi de ikke i samme grad som andre unge får viden om kroppen og sex fra venner, tv og nettet. Unge med handicap har ofte ikke mulighed for at udforske seksualiteten alene, fordi de ofte er omgivet af forældre, pædagoger og hjælpere.

Seksualundervisning til unge med handicap har derfor stor værdi for den enkelte, da det for manges vedkommende er ny viden. Derfor giver seksualundervisning dem bedre trivsel og tro på deres kærligheds- og seksualliv.

Ret til sex

Flere unge med handicap var begejstrede for LigeLysts seksualundervisning og understregede, at de havde lært noget nyt og noget om sig selv. En ung mand fra et dagtilbud udtrykte det således;

“Jeg har haft det meget svært med det her. Fordi jeg har ikke følt, at jeg har haft brug for eller ret til det, eller hvad man nu kan kalde det (...) Det jeg lærte mest af var, at man har ret til sex, altså forstå mig ret ik'. Siden jeg var 18 har jeg ikke haft det. Jeg har prøvet det én enkelt gang eller to nu, men ellers har jeg aldrig prøvet det.”

Seksualundervisningen har for denne unge mand betydet, at han har fået en helt basal tro på, at det er okay at have seksuelle lyster og at udleve dem. Noget han, selvom han var midt i 30'erne, ikke har vist før. Med undervisningen har han fået øget tro på sig selv og sin ret.

Også mange af de ansatte peger på, at de unge i høj grad har fået forbedret trivsel efter seksualundervisningen. Flere understreger dog, at en enkelt undervisningsgang ikke er nok til at skabe forandring, det er nødvendigt med et længere forløb, blandt andet fordi de unge som nævnt ikke får den uformelle læring via venner, tv og nettet.

Vidste du...

... at 70 % af mennesker uden handicap er meget tilfredse med deres sexliv – mens det kun gælder 47 % af mennesker med et fysisk handicap?

– SFI, 2013

Christian er 25 år gammel. Han dater gerne og møder ofte mændene på nettet. Læs hans historie på www.ligelyst.dk

Vidste du...

... at 70 % af mennesker uden handicap er meget tilfredse med deres sexliv – mens det kun gælder 37 % af mennesker med et psykisk handicap?

– SFI, 2013

Mie bruger meget tid på at føle, dufte og sanse, når hun er sammen med en fyr. Læs Mies historie på www.ligelyst.dk

Personalet får motivation til at arbejde med seksualundervisning

For personalet på STU'er, i botilbud og dagtilbud kan det være svært at tage hul på seksualundervisningen. Seksualitet er et privat emne, og hvordan skal man tale om det på en professionel måde?

For LigeLyst har formålet med seksualundervisningen derfor også været at motivere de ansatte til selv at varetage seksualundervisningen fremover.

De ansatte, der har deltaget i projektet, fortæller at der er kommet øget åbenhed og motivation blandt personalet, der har været involveret i seksualundervisningen, til at tale om seksualitet. Både med hinanden og med de unge. En ansat siger det således;

“Efterfølgende er det blevet nemmere for os at tale om det. Borgerne snakker stadig om den dag. Vi bruger det hele tiden og kan henvise tilbage til den dag: ‘Kan I huske, da vi snakkede om det og det.’ På den måde er det blevet meget nemmere for os at arbejde med det og tage emnerne op.”

Ifølge mange ansatte var det i høj grad de medarbejdere, som i forvejen interesserede sig for emnet, der fik øget motivation og åbenhed til arbejdet med seksualundervisningen.

Det var svært for medarbejderne at tage undervisningen og metoderne til sig, hvis ikke de havde arbejdet med emnet før. Seksualundervisningen var på mange skoler og sociale tilbud styret af enkelte engagerede medarbejdere, som mener, at seksualundervisningen er vigtig. Det er selvfølgelig problematisk, hvis seksualundervisningen til unge med handicap er afhængig af sådanne lokale ildsjæle.

Intimiteten er vigtig for Kasper. Han har et stort behov for at bruge sin krop og at røre og se. Læs Kaspers historie på www.ligelyst.dk

Ligelyst

“Kan man blive gravid af at bolle?”

Barrierer for god seksualundervisning til unge med handicap

Flere forhold spiller ind på, at unge med handicap i dag ikke får den fornødne seksualundervisning. Det kan være manglende faglighed hos personalet og manglende prioritering af seksualundervisningen, både blandt ledere af STU'er, dagtilbud og botilbud, i kommunen og fra politisk hold. Personalets normer kan også være en barriere.

Manglende faglighed blandt personalet

For ansatte på skoler, bo- og dagtilbud for unge med handicap kan det være svært at forholde sig til, hvordan man arbejder professionelt med seksualitet. Det kan eksempelvis være vanskeligt at vide, hvordan man hjælper en ung, der har været udsat for en voldtægt, men ikke helt forstår omfanget af det. Eller vanskeligt at vide, hvordan man hjælper en, som godt kan lide at røre ved rødt plastik og bliver opstemt af det.

Det kan være vanskeligt at forstå seksualiteten, når den kognitive udviklingsalder ikke stemmer overens med den fysiske alder – på hvilket niveau skal de unge undervises, og på hvilken måde?

Endelig kan det være svært at tale om emnet, fordi det kan involvere de ansatte selv. Hvordan sikrer man de unge et privatliv, hvis de bor på et bosted? Skal personalet hjælpe dem med at købe porno eller prostituerede, og hvor langt går deres hjælp? Her handler seksualundervisningen ikke kun om de unge, men også om den enkelte ansattes egen etik og moral. Det kræver selvsagt nogle gode redskaber og metoder i undervisningen samt et fagligt fokus på et svært emne.

Rum til at tale om det svære

LigeLysts seksualundervisere brugte ofte tid på at skabe åbenhed om disse svære etiske og moralske emner. Der blev stillet spørgsmål, som de ansatte ikke havde reflekteret over, eller ikke har kunnet overskue at reflektere over. De unge blev fx spurgt, om de kunne få hjælp til få fat i en prostitueret, eller om de måtte sove med deres kærester, og hvis ikke, hvorfor ikke? Mens de ansatte lyttede med. På den måde blev der skabt et rum for, at de ansatte og de unge kunne tale sammen om de svære emner. Og personalet fik mulighed for at tage stilling til deres egen faglighed.

Manglende prioritering af seksualundervisning

For elever i folkeskolen og på specialskoler er undervisning i faget "Sundheds- seksualundervisning og familiekundskab" obligatorisk. Det gælder ikke på STU'er, botilbud, dagtilbud og andre tilbud for unge med handicap. Her er rammerne for undervisningen Socialstyrelsens "Seksualitet på dagsordenen – en håndbog om professionel støtte til voksne med funktionsnedsættelse". Håndbogen uddyber, hvordan de ansatte kan arbejde professionelt med seksualitet.

Fordi undervisningen ikke er obligatorisk, kan det betyde, at mange ansatte ikke prioriterer den på samme vis, som hvis den var. Håndbogen lægger op til, at seksualundervisning er noget man kan gøre, ikke noget man skal gøre.

Mangler redskaber og tid

Erfaringerne fra undervisningen i LigeLyst er som nævnt, at seksualundervisningen ofte bliver varetaget af enkelte engagerede medarbejdere på STU'er, i bo- og dagtilbuddene. Medarbejdere, som synes, at det er vigtigt, men som også i høj grad giver udtryk for at de mangler gode redskaber og metoder i undervisningen. Det gælder både lærere og pædagoger. Seksualun-

dervisning/oplysning blev først en obligatorisk del af pædagoguddannelsen i 2014 med et modul om "Kønsidentitet, seksualitet, ligestilling og familieformer".

En mandlig deltager gav udtryk for at han aldrig eller sjældent havde fået seksualundervisning eller -oplysning før.

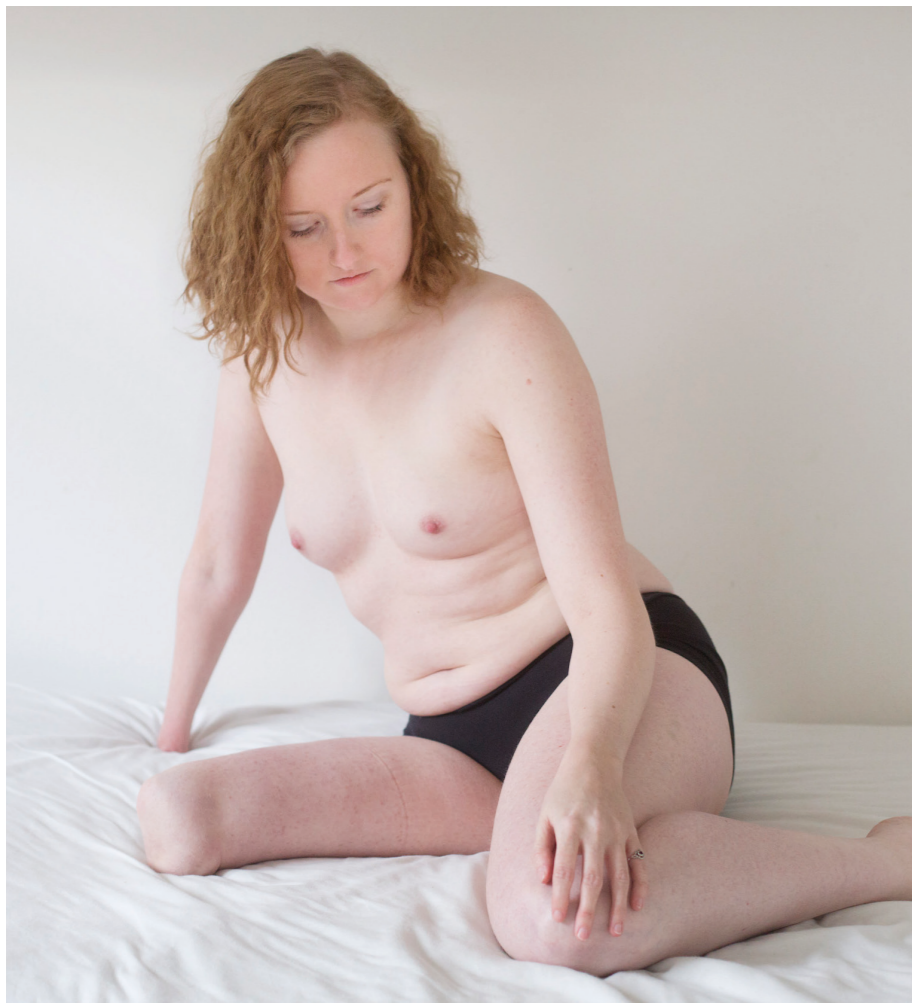
"Det er et virkeligt godt program. Vi taler ikke så tit om det, det er kun derhjemme, jeg taler om det."

På trods af at manden nærmede sig 50'erne, havde han aldrig rigtigt talt med andre end sine forældre om sex. Spørgsmålet er, om de giver ham den fornødne oplysning?

LigeLyst mødte engagerede medarbejdere på STU'er, botilbud og dagtilbud, men som med så meget andet er de afhængige af at få afsat timer til at arbejde med emnet. Et sted havde kommunen en uddannet seksualvejleder, men hun havde kun én time om ugen til alle kommunens tilbud, hvilket slet ikke var tilstrækkeligt for hende.

Jeanette kan have svært ved visse seksuelle stillinger. Læs hendes historie på www.ligelyst.dk

29-årige Tina har oplevet at blive afvist af en fyr på nettet. De kunne godt knalde, men han ville ikke være kæreste med hende. Læs Tinas historie på www.ligelyst.dk

Fastlåste normer hos personalet

Hvordan er man rigtige kærester? Hvor mange må man gå i seng med? Og hvad er okay at tænde på seksuelt? Det kan der være mange holdninger til. Erfaringerne fra LigeLyst er, at de professionelle, der skal støtte de unge, ofte har nogle faste holdninger til og normer for, hvad de mener, er okay og ikke okay. Holdninger, som det er svært at rokke ved.

Seksualundervisningen i LigeLyst har i høj grad også bestået i at "undervise" personalet, ved at stille provokerende spørgsmål eller udfordre deres normer. De forskellige normsæt kom ofte til udtryk ved den forudgående samtale, hvor de ansatte satte underviserne ind i de unges styrker og udfordringer for at afklare undervisningens retning. Her ville de ansatte ofte gerne have underviserne til at underbygge deres forståelse af, hvad der er "normalt" at gøre.

Under et seksualundervisningsforløb fortalte de ansatte på forhånd, at eleverne kunne have svært ved at tale om emnet, og at det eksempelvis ikke var en god idé at uddele kondomer, da det kunne være grænseoverskridende for de unge. De unge var dog af en helt anden opfattelse. Undervisningen havde været for let, og de var kommet meget længere end til blot at holde i hånd.

Nogle gange støder personalets ønsker om, hvordan noget skal være, også sammen med praksis.

På et bosted arbejdede de unge med stedets seksualpolitik, dvs. de ansattes seksualpolitik. De havde klare regler om, at de ikke måtte gå ind på de unges værelser uden tilladelse. Men de unge oplevede ikke, at disse regler gjaldt i praksis. De fortalte, at de ansatte kom brasende ind på deres værelser i 'tude og utide' og låste døren op, når de ønskede.

Julie vil gerne have en kæreste, men kun hvis hun kan mærke det helt ind i hjertet. Læs Julies historie på www.ligelyst.dk

Ligelyst

“Kan man blive gravid af at bolle?”

Hvad skal der til at sikre god seksualundervisning for unge med handicap?

Vi ved at, der er gode gevinster ved seksualundervisning. Hvad der skal til for at sikre den gode seksualundervisning fremadrettet?

Først og fremmest må der ske en holdningsændring både blandt ansatte på skoler, i bo- og dagtilbud og i samfundet generelt. Seksualundervisningen skal i højere grad prioriteres i kommunerne og personalet skal klædes på til at tale om seksualitet.

Der skal ske en holdningsændring

Der er stadig behov for en holdningsændring for at sikre et nødvendigt fokus på seksualundervisning til unge med handicap. Det gælder både i samfundet generelt og blandt ansatte og ledere på skoler, botilbud og dagtilbud.

Formålet med LigeLysts seksualundervisning har også været at bygge bro mellem de ansatte og de unge. Det har underviserne gjort ved at skabe et rum til at tale om et emne, som mange ansatte finder svært. Seksualundervisningen bliver ofte varetaget af enkelte engagerede medarbejdere, som finder emnet vigtigt. Det er vigtigt, at undervisningen bliver et fælles anliggende.

På en STU fortalte de unge, at de ikke havde tillid til at tale med de ansatte om seksualitet. De følte ikke, at det var rar at tale med de ansatte om emnet, da de ikke var uddannet og måske ikke kunne svare på deres spørgsmål om kærlighed og seksualitet. De ville føle sig mere trygge ved at tale med nogen, som vidste noget om emnet.

Det er også nødvendigt, at de ansatte forholder sig til deres egne normer og forforståelser af handicap og seksualitet. Det er væsentligt, at seksualundervisning til unge med handicap ikke tager afsæt i personalets holdninger og normer.

Flere unge fortalte, at de ikke talte med de ansatte om seksualitet og parforhold. På en STU fortalte de unge, at undervisningen var bedst, da de ansatte gik ud, for

så var det lettere at tale sammen. På stedet var det tydeligt, at de unge hele tiden var opmærksomme på de ansatte. Hver gang de unge kom med en kommentar kiggede de anerkendende over på de ansatte.

Også blandt ledelsen på skoler, botilbud og dagtilbud og på politisk niveau er der brug for en holdningsændring. Seksualundervisningen skal prioriteres højere, og ansatte skal have afsat timer til den nødvendige undervisning.

En holdningsændring på et samfundsmæssigt plan forsøgte projekt LigeLyst at gøre noget ved med en oplysningskampagne om handicap og seksualitet. Kampagnen, som skulle bidrage til at aflive myter om handicap og seksualitet, bestod af en fotoudstilling med dertil hørende personlige historier, som vandrede rundt på landets gymnasier. Udstillingen fik god respons, hvor den kom frem. En gymnasieelev sagde sådan her:

“Jeg synes, det er super sejt. Så godt. Fordi den viser, at de er ligesom alle andre. Jeg synes, det er fascinerende, at de stiller op. Udstillingen er god, fordi at det ikke er alle, der forbinder handicappede med seksuelle væsner. Det, at man har et handicap, er jo ikke styrende for og afgørende for, hvem man er. Og det understreger denne her billedserie.”

Seksualundervisning skal prioriteres i kommunerne

For både de ansatte og unge med handicap har det stor værdi, når der kommer seksualundervisere udefra. Begge parter synes, at undervisningen langt hen af vejen har bedre effekt, når den varetages af en anden person end de daglige pædagoger eller undervisere. En ansat på et bosted udtrykte det således;

“Jeg føler egentligt, at vi har ret stor åbenhed blandt personalet, men det var godt, at der kom en udefra. Det var fedt, at han kom og sagde tingene ligeud. En pik, hedder en pik – det var super godt. Det blev ok bare at sige det, som det var.”

For de ansatte kan det være med til at skabe en åbenhed og et rum til at tale om tingene, som de er. Det kan være svært at gå fra den daglige undervisning til seksualundervisning, som for nogen er personligt grænseoverskridende. Det mærker de unge. En ung kvinde fortæller om tidligere seksualundervisning;

“Det var som om, at de voksne havde svært ved at sige det til os, altså fortælle os om det, så jeg synes ikke, jeg fik ret meget ud af det.”

For unge med handicap kan det være givende at have et selvstændigt rum uden ansatte til at kigge dem over skulderen. I flere af LigeLysts undervisningsforløb deltog det pædagogiske personale i starten af undervisningsforløbet og blev så sendt ud. Det gjorde, at de unge lavede op, blev mere aktive og ikke skulle forholde sig til de ansattes normsæt.

For både ansatte og unge giver det god mening at invitere seksualundervisere udefra. Udfordringen er dog, at det kan blive en “sovepude” for de ansatte, for hvorfor beskæftige sig med seksualiteten og seksualundervisningen, når der kommer undervisere udefra?

Derfor anbefaler vi, at seksualundervisningen og -oplysningen kan varetages af både ansatte på STU'er og sociale tilbud og undervisere udefra. Det kan anbefales at have en seksualvejleder på skolen eller botilbuddet, som kan varetage seksualundervisningen. På den måde kan man have en underviser tilknyttet stedet, som har en vis afstand til de unges hverdag, men samtidig kender stedet og målgruppen godt, så undervisningen bliver tilpasset de unge. Det er anbefalingsværdigt at kommunerne prioriterer seksualundervisningen højere og uddanner en, gerne flere seksualvejledere, som sikrer at unge med handicap får den fornødne seksualundervisning.

Julie vil gerne vise, at man kan være en smuk og sensuel kvinde, selvom man har et handicap. Læs Julies historie på www.ligelyst.dk

Personale skal klædes på til at tale om seksualitet

Når man skal lave seksualundervisning til unge med handicap, er det altafgørende, at materialet og undervisningen er nøje tilpasset målgruppen.

Unge med udviklingshæmning har eksempelvis meget forskelligt funktionsniveau og meget forskellige erfaringer med seksualitet. Det kan også gælde internt i en gruppe. Det er vigtigt at være opmærksom på, for at alle får noget ud af seksualundervisningen.

Når undervisningen planlægges, er det vigtigt med god kommunikation og et forhåndskendskab til de unges handicap.

LigeLysts undervisere oplevede flere gange, at undervisningen ramte skævt i forhold til målgruppen. Fx hvis undervisningen var forberedt til en bestemt gruppe, på et vist udviklingstrin, men de unge viste sig at være på et andet udviklingstrin.

En undervisning handlede om kønssygdomme. Flere deltagere havde haft kønssygdomme, og undervisningen handlede om, hvordan man undgår det. I pausen henvendte en medarbejder sig og bad underviseren forklare, hvad en kønssygdom er, da nogle af de unge aldrig havde hørt om dette før.

En undervisning på en STU var forberedt til en gruppe af unge med ADHD, Tourette og et lavt udviklingsniveau. De ansatte havde på forhånd klædt seksualunderviserne på og fortalt om, hvilke udfordringer de unge havde. Eleverne viste sig dog at være på et helt andet udviklingstrin end forventet. Det resulterede i modstand fra eleverne, som følte sig "talt ned til", da materialet var for simpelt.

Evnen til at kunne omstille sig og revidere undervisningen på stedet var vigtigt for, at undervisningen i LigeLyst blev en succes.

En væsentlig faglig kompetence handler om metoder og didaktiske overvejelser. Der findes en del seksualundervisningsmateriale til unge, men desværre ikke meget målrettet til unge med handicap. Så det er nødvendigt selv at tilpasse det eksisterende materiale til målgruppen.

Ligelyst

"Da de sagde, at vi skulle have seksualundervisning, tænkte jeg 'åh nej, nu skal jeg have noget igen, som jeg har haft før, men det var fuldstændig anderledes. Det var jeg meget glad for'."

Sådan sagde, en unge kvinde, der deltog i LigeLysts undervisning.

For de ansatte, som ofte mangler gode redskaber og metoder til at arbejde med seksualundervisning, er det vigtigt at få viden og inspiration til, hvordan de kan gribe undervisningen an og mange ansatte sagde efterfølgende, at de blev inspireret af de nye metoder.

I LigeLysts undervisning blev der taget forskellige metoder i brug – metoder, der var nøje tilpasset unge med handicap, som kan have svært ved at forstå traditionel tavleundervisning. Formålet med undervisningen var, at de unge skulle kunne tilegne sig læringen på forskellig vis. Der blev brugt billeder, tegninger og film. Der var seksuelle hjælpemidler, som de unge kunne røre ved, føle på og fornemme, og der blev udleveret kondomer, som de kunne mærke på.

Hvad skal der til at sikre god seksualundervisning for unge med handicap?

Der blev brugt metoder, hvor de unge skulle bevæge sig og derved mærke tingene på egen krop, fx hvordan man lærer at mærke egne grænser. Og der blev spillet skuespil om forskellige situationer, fx en situation, hvor et kærestepar slår op. På denne måde kunne de unge få lov til at høre hinandens synspunkter og reflektere over, hvordan man eksempelvis bedst slår op med sin kæreste. Uden at pådutte dem hverken undervisernes eller de ansattes normer.

En ansat gav udtryk for at undervisningen var god, fordi underviserne brugte sig selv til at formidle viden om kærlighed, seksualitet og relationer.

Flere unge gav udtryk for, at seksualundervisningen var rigtig god og anderledes, end hvad de tidligere havde prøvet. Mange havde dog svært ved at sætte ord på, hvad gjorde den anderledes, som pigen herunder:

"Jeg synes det var perfekt, det kunne ikke være meget bedre. Jeg lærte faktisk en hel del mere end jeg har gjort ved normal seksualundervisning i folkeskolen (...) Fordi de gjorde det på en anderledes måde. Jeg ved ikke hvad det var, det gav bare mere mening end det, jeg har prøvet før."

Vidste du...

... at et psykisk handicap øger sandsynligheden for, at du er single.

– SFI, 2013

Stine er 29 år og kan godt lide sex. Hun besøger swingerklubber og ser jævnligt porno. Læs Stines historie på www.ligelyst.dk

Ligelyst

Metodekatalog

Som en del af projekt Ligelyst er der udarbejdet et metodekatalog, hvor vi har samlet en række metoder og redskaber, som lærere og pædagoger kan bruge i seksualundervisning af unge med handicap.

Se www.ligelyst.dk

Mulle og Sonny er gift og har sammen et barn. Læs deres historie på www.ligelyst.dk

LigeLyst – kort

Projekt LigeLyst havde til formål at udvikle nye indsatser, der kan give seksualoplysning til unge med handicap.

Undervisningen skulle sikre de unge viden og skabe rum for udviklingen af en sund og tryk seksualitet. Formålet var også at inspirere fagprofessionelle, lærere og pædagoger på bo- og dagtilbud for unge med handicap, STU'er mv. til selv at igangsætte og videreføre en åben og konstruktiv dialog om seksualitet med de unge.

Undervisning, rådgivning og fotokampagne

Projektets hovedaktiviteter har været undervisning og rådgivning samt en fotokampagne, der skulle være med til at nedbryde fordomme om handicap og seksualitet.

I undervisningsforløbene har vi været i kontakt med 1200 unge på 53 STU'er, botilbud, dagtilbud og døgninstitutioner over hele landet. Vi har også besøgt festivaller mv. og lavet seksualoplysning der. Vi har givet individuel rådgivning til 36 unge med handicap, og vi har lavet seksualpolitikker i samarbejde med unge på 10 bosteder.

Et samarbejdsprojekt

LigeLyst var et samarbejde mellem Sammenslutningen af Unge Med Handicap, SUMH og Socialt Udviklingscenter SUS. Projektet byggede til dels på erfaringer fra det tidligere projekt Seksualpolitikker på specialskoler.

Projektet løb fra efteråret 2013 til sommeren 2015. Det var finansieret af Socialministeriet.

www.ligelyst.dk

SUMH

Sammenslutningen af Unge Med Handicap (SUMH) er en politisk paraplyorganisation for og af unge med handicap, som arbejder for et samfund, hvor funktionsnedsættelser ikke bliver til handicap. SUMH laver større udviklingsprojekter om uddannelses- og beskæftigelsespolitik, fritidspolitik og foreningsliv, handicap og seksualitet, diskrimination og samfundsrepræsentation, identitet og personlig udvikling.

www.sumh.dk

SUS

Socialt Udviklingscenter SUS er en almennyttig, nonprofit forening, der arbejder med social innovation og sociale opfindelser. SUS udvikler og gennemfører projekter og indsatser, der er med til at skabe bedre livsvilkår for socialt udsatte og sårbare mennesker og et godt arbejdsmiljø for medarbejdere.

www.sus.dk

Erfaringsopsamling

For at få en indsigt, i hvad seksualundervisningen har betydet, og hvordan unge med handicap og ansatte på sociale tilbud og skoler har oplevet den har vi:

- Gennemført observationer ved otte seksualundervisningsforløb. Der var mellem 5 og 30 deltagere, og undervisningen foregik på ét dagtilbud, fire STU'er, to botilbud og en døgninstitution. De unge repræsenterede unge med multiple handicap, unge med udviklingshæmning, autisme, tourette og ADHD.
- Interviewet 3–5 unge efter hver observation. De unge havde forskelligt abstraktionsniveau og hukommelse, som kunne være begrænsende for deres refleksioner og dermed deres svar. Det var typisk de mere velfungerende, som kom til orde.
- Interviewet unge med handicap på to dagtilbud, der inden for det sidste halvandet år havde haft seksualundervisning.
- Gennemført telefoninterviews med ansatte, der var involveret i seksualundervisningen på bosteder mv. og sendt spørgeskemaer ud til de ansvarlige for seksualundervisningen på skoler, bo- og dagtilbud.

Litteratur

Hverdagsliv og levevilkår for mennesker med funktionsnedsættelse. En analyse af sammenhængen mellem hverdagsliv, samliv, udsathed og type og grad af funktionsnedsættelse. SFI, 2013.

Seksualitet på dagsorden – en håndbog for professionel støtte til personer med funktionsnedsættelse. Socialstyrelsen, 2012.

Seksuelt overgreb mod mennesker med handicap. Et litteraturstudie. Socialt Udviklingscenter SUS, 2001.

Undersøgelse af seksualundervisning i grundskolen 2012. Sex & Samfund.

